

90 jaar industriebond n.v.v tentoongesteld

verbetering zij ons streven

peter-paul de baar

Peter Paul de Baar, geschiedenisstudent aan de Universiteit van Amsterdam, geeft in onderstaand artikel een beschouwing over de tentoonstelling "negentig jaar strijd: ontstaan en ontwikkeling van de afdeling Amsterdam van de Industriebond NVV". Deze kwam tot stand met behulp van de Wetenschapswinkel, die het contact legde tussen de Industriebond NVV en het Documentatiecentrum voor Nieuwe Geschiedenis (onderdeel van de subfaculteit politicologie). DNG-docenten Selma Leydesdorff en Frits de Jong Fds. verzamelden een groep om zich heen, die grotendeels bestond uit geschiedenisstudenten, die het werk (schrijven van achtergrondstukken en tekstborden en het verzamelen van het beeldmateriaal) ofwel als vrijwilliger, ofwel in het kader van het bijvak politicologie verrichtten. De groep bestond uit Peter Paul de Baar, Timo van den Brink, Jos van de Boogaart, Hansje Galesloot, Tom van der Geugten, Marius van Melle, Frank Roozkrans, Marc Wibaut en Niels Wisman. De feitelijke inrichting was het werk van museum- staflid Carry van Lakerveld en de kunsthistorica Marianne Eisma, tijdelijk medewerkster van de Industriebond.

"Ik vind het wel een érg gekleurd verhaal, als ik wat zeggen mag!" De oude dame twee banken achter mij is echt boos. We zitten in de aula van de Amsterdamse Universiteit, waar Ger Harmsen, Gronings expert op het gebied van mossoorten én de geschiedenis van de arbeidersbeweging, net zijn rede heeft beëindigd. Zijn historisch overzicht van de moderne arbeidersbeweging in Amsterdam was op die zaterdag 31 maart jl. de hoofdschotel van de officiële opening van een opmerkelijke tentoonstelling in het naburige Amsterdams Historisch Museum. Die duurt nog tot 4 juni en gaat over "negentig jaar strijd: ontstaan en ontwikkeling van de afdeling Amsterdam van de Industriebond NVV". Hoogtepunten en dieptepunten van die negentigjarige geschiedenis zijn daar in beeld gebracht, door medewerkers van het museum zelf en een universitaire werkgroep van studenten, die op verzoek van de Industriebond door de Wetenschapswinkel waren geronseld.

"Kameraden!

Zestien jaar geleden, toen het oude 'Verbetering Zij Ons Streven' werd opgericht, zochten onze vakgenooten in nog erger mate als heden onder het knellend juk van Patroons en Directeu-

ren in de metaalindustrie. Dit knellend juk deed ook onder de toenmaals zwoegende metaalbewerker het besef ontwaken dat organisatie het enige middel was om aan de knevelarijen waaraan de logge massa ijzerslaven was overgeleverd een einde te maken." Een typerende passage uit het handgeschreven jaarverslag over 1905 van de metaalbewerkervereniging 'Verbetering Zij Ons Streven', afdeling Amsterdam van de Algemene Nederlandse Metaalbewerker Bond. Dit VZOS, dat negentig jaar terug, op 21 april 1889, werd opgericht, geldt sinds jaar en dag als oudste vereniging waarmee de Amsterdamse Industriebond een ononderbroken organisatorische band heeft. Een beetje ten onrechte overigens: eigenlijk valt het jubileum drie jaar te laat. Het onderzoek van de studenten wees namelijk uit dat de Amsterdamse afdeling van de sigarenmakersbond - die eveneens via in de Industriebond is opgegaan - al in 1886 werd opgericht... Maar een kniesoor die daar over valt.

De expositie in het Amsterdams Historisch Museum is een jubileumtentoonstelling, maar zeker niet onkritisch. Ook Ger Harmsen spaarde in zijn openingsrede de roede niet, waardoor

heel wat van de uitgenodigde oud-bestuurders en andere bejaarde kaders (langer dan 40 jaar lid was het toelatingscriterium voor deze bomvolle bijeenkomst!) wel iets moesten wegslikken.

Amsterdam was een radicale stad waarin de 'moderners' (de NVV-ers) lang niet altijd vooropgingen in de strijd. Harmsen refereerde aan de omstrede gemeentepolitiek van SDAP-wethouder Wibaut ('Burgemeester & Wibaut') die in november 1918 soldaten afstuurde op de hongerige meute, die de voor de export bestemde aardappelzakken plunderde. En aan de defensieve houding ten opzichte van het NAS. Het "meest afschuwelijke hoofdstuk uit de geschiedenis van de Amsterdamse arbeidersbeweging" noemde hij de houding van de NVV-top in de Tweede Wereldoorlog, toen het 'gelijk-geschakelde' NVV zich distantieerde van de - door de communisten georganiseerde - Februaristaking in 1941. En pijnlijk duidelijk was hij ook over de rol van het NVV in de Koude Oorlog.

"Het NVV is jaren- en jarenlang sterker gekant geweest tegen de Eenheidsvakcentrale (EVC), waar de CPN inderdaad op een ongezonde manier invloed op uitoefende, dan tegen de ondernemers.(...) Als je blaadje van de Amsterdamse Bestuurders Bond naleest, dan kun je je ogen haast niet geloven. Week na week hetzelfde: hier weer een EVC-staking gebroken, daar weer een paar EVC-leden het eigen kamp binnen gehaald. In die dagen was er werkelijk sprake van een socialistisch regentendom. Men was fervent aanhanger van het harmoniemodel: in de Sociaal Economische Raad (SER) ging het prettig toe. Maar dat leidde er wél toe dat in 1959 de bestedingsbeperking werd aanvaard: een reële loonsverlaging, terwijl in de omliggende landen zoiets niet plaatsvond. En het resultaat was dat de arbeiders stemden met de voeten: bij duizenden hebben ze de vakbeweging in die dagen verlaten", aldus Harmsen, die met genoegen constateerde dat er gelukkig sindsdien veel ten goede is veranderd, zoals het schrappen van de statutaire bepaling dat communisten geen NVV-lid konden worden.

Overigens klaarde de stemming in de aula weer helemaal op, toen de 'Stem des Volks' een aantal rode evergreens ten gehore bracht, door de

soms tot tranen geroerde oude strijders uit volle borst meegezongen: "Op, socialisten sluit de rijen".

Veel van de kritische kanttekeningen van Harmsen worden door het op de tentoonstelling aanwezige materiaal - meer nog dan door de eenvoudig gehouden tekstborden - geïllustreerd. Onder demagogische anti-communistische NVV-affiches liggen ook - vaak niet minder demagogische - pamfletten van de communistische Rode Vakbewegings Oppositie (jaren '30) en de EVC. Uniek is ook de uiterst sober gehouden wand over de Tweede Wereldoorlog: daar hangen zowel uiterst genante missives van de NVV-leiding (verzoeken van de afdelingen om de personalia van alle joodse leden e.d.) als illegale krantjes van de ondergrondse vakbeweging. Maar daarnaast krijgen ook de illustere wapenfeiten van de NVV-bonden (van diamant- en metaalbewerkers, naaisters en kleermakers, textielarbeiders, fabrieksarbeiders en tabaksbewerkers, allen uiteindelijk opgegaan in de uit 1972 daterende Industriebond NVV) alle eer, die ze verdienen. De sigarenmakersstaking van 1913; de loodgietersstaking van 1928, de eerste voor 'den ideële eisch' van vakantie en na een half jaar goeddeels gewonnen. De staking van duizend confectiemeisjes in 1933 tegen 10% loonsverlaging, het werden er 5...; die van de laatste 800 diamantbewerkers in 1955 en last but not least de massale stakingen voor prijscompensatie in februari 1977; om er maar een paar te noemen.

En het vele culturele en ontwikkelingswerk dat door de bonden is verzet, waarbij ik vooral denk aan de activiteiten van de Algemeene Nederlandsche Diamantbewerkers Bond (ANDB) onder leiding van Henri Polak en aan bijvoorbeeld de metaalbewerkerharmonie 'Kunst en Strijd', waarvan mooie vaandels te bezichtigen zijn. Speciale vermelding verdienen ook de prachtige, soms rijkelijk sentimentele affiches van het sanatorium 'Zonnestraal' waarvan ANDB-bestuurder 'Ome Jan' van Zutphen de grote inspirator was: tuberculose was een veel voorkomende ziekte onder diamantbewerkers.

Ik zal hier niet verder ingaan op de

inrichting van de tentoonstelling, waarvoor ik (ondanks enkele onnauwkeurigheden daarin) verwijs naar het artikel van Herman Böhl in de Groene Amsterdammer van 18 april jl. Wel wil ik nog enige woorden wijden aan de totstandkoming ervan.

"Ik vind de toenemende samenwerking tussen het NVV-jongeren-contact, de Industriebond NVV of de Henri Polakstichting met allerlei universitaire onderzoeksgroepen een zeer positieve zaak", zegt FNV-voorzitter Wim Kok in een interview met het dezer dagen ook al jubilerende (10 jaar) ASVA-blad 'Poorter'. Wim Kok heeft gelijk en deze tentoonstelling is daar weer een voorbeeld van.

Ondanks alle tevredenheid zijn een aantal manco's toch onmiskenbaar. Voor een goed deel zijn die te wijten aan tijdgebrek: pas in november kon de werkgroep aan de slag. De Bond, die rijkelijk laat bij de Wetenschapswinkel en het Amsterdams Historisch Museum aanklopte, onderschatte duidelijk het werk, dat aan de voorbereiding van zo'n tentoonstelling vastzit.

Die materiaalverzameling werd overigens nog vertraagd door een tijdelijke speedverhuizing van een groot deel van de collectie van het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, toen plotseling bleek dat een paar vloeren van dat pand op instorten stonden. De keuze van de museumzaal en de indeling van de tentoonstelling moesten daardoor al worden vastgesteld lang voor alle materiaal binnen was. Resultaat is een wel erg overladen en daardoor wat onoverzichtelijke uitstalling. "Soms lijkt het wel een Victoriaanse schoorsteenmantel, vol met kleine kostbaarheden", schrijft Herman Böhl terecht in De Groene.

Voor de geschiedenisstudenten onder ons was het werken aan de tentoonstelling niet alleen een boeiende speurtocht in het nog tamelijk onontgonnen gebied van de vakbeweging op plaatselijk niveau, maar ook een kennismaking met een heel andere manier om historische kennis en inzichten naar buiten te brengen. Helemaal uit de verf is dat echter niet gekomen. De tijdnoed maakte een gezamenlijke inleidende verkenning van en discussie over de hoofdlijnen van de geschiedenis der arbeidersbeweging vrijwel onmogelijk. Het particularisme vierde steeds meer hoogtij. Ook bij de praktische beslissingen over wat waar kwam te hangen en waarom bleken de studenten naarmate de dag van de opening naderde steeds minder betrokken te kunnen worden. Spijtig is het natuurlijk ook dat voor werk als dit nog steeds geen plaats is binnen de hoofdvakstudie geschiedenis.

Niet alleen het feit zelf, maar ook het verloop van de samenwerking met de Industriebond mag positief beoordeeld worden. Van censuur was geen sprake en met name districtsbestuurder Wim Rotermundt stond dag en nacht voor ons klaar. Dat neemt niet weg dat de belangstelling bij andere échelons van de bond vaak heel wat kleiner was. Redacteuren van het bondsblad WIK en beheerders van de chaotische bondsarchieven keken soms of je van Mars kwam, wanneer je op zoek was naar foto's of bondsbladen. Bij de openingsplechtigheid moest ook afdelingsvoorzitter Thomas Aardewijn, sprekend over het verrichte

spitwerk, constateren "hoe onzorgvuldig in het verleden, ja zelfs in het jongste verleden, door alle vakorganisaties was omgesprongen met notulen, jaarverslagen en andere belangrijke materialen". Maar aan goede voornemens ontbreekt het niet, want "wij van de afdeling Amsterdam en met ons het

district van de Industriebond NVV achten het van groot belang voor het jonge en toekomstige kader, dat het inzicht krijgt in hoe, waarom en waar- door de huidige vakbeweging geworden is wat zij thans is." En zo is het.

(met dank aan Ton Elias jr.)

voor wie meer weten wil.....

Ter gelegenheid van het negentigjarig bestaan van de Industriebond NVV is een drietal boekjes geschreven, die vanuit verschillende invalshoeken een aardig beeld opleveren van de geschiedenis van de vakbeweging in het algemeen en de Industriebond in het bijzonder.

Het eerste boekje is geschreven door de studenten van de werkgroep die in nauwe samenwerking met het Amsterdams Historisch Museum de tentoonstelling voorbereidde. Er staan zeven artikelen in over de voorlopers van de Industriebond NVV (onder meer „Verbetering Zij Ons Streven”, de Bond in de Kleedingindustrie, de Tabaksbewerdersbond en de Diamantbewerders).

Het wordt een uitgave van de Amsterdamse subfaculteit politologie (van waaruit het onderzoek werd verzorgd) die vier gulden gaat kosten. Wie f 5.70 (inclusief portiekosten) overmaakt op postgiro 3031747 ten gunste van J. M. Galesloot onder vermelding van „90 jaar strijd”, krijgt de brochure onmiddellijk na de verschijning (rond 20 april) thuisgezonden.

Het Paleis aan de Laan is het tweede geschrift dat voor dit jubileum werd geschreven. Het is van de hand van Jack Kroes, voorlichter van de Industriebond, en het is het verhaal over het ontstaan van de Algemene Nederlandse Diamantbewerdersbond. Of beter gezegd: over zijn symbool, het bondsgebouw.

Ontworpen door Berlage, en in woelige stakingsperioden meteen al beleend om de stakingskassen te kunnen vullen. Het aardig geïllustreerde werkje kost vijf gulden en is te bestellen via de Industriebond. Storting van dit bedrag (de kostprijs) op postgiro 483182 ten name van „Industriebond NVV” onder vermelding van „Het Paleis”, leidt tot franco thuisbezorging.

Het derde boekje is geschreven door prof. Ger Harmsen en het kreeg de titel „Hamer of Aambeeld” mee. Het is een uitgebreide versie van het verhaal dat Harmsen hield bij de jubileumviering op 31 maart jongstleden, waarvan hiernaast beknopt verslag is gedaan.

Het is een beschrijving in grote lijnen van de geschiedenis van de Amsterdamse arbeidersbeweging, waarbij consequent een relatie wordt gelegd met de (Amsterdamse) politiek.

Dit boekje kan worden besteld op dezelfde wijze als „Het Paleis aan de Laan”, alleen moet dan op de girokaart vermeld worden: „Hamer”. Aan het eind van het boek is een lijst opgenomen met verdere literatuur die de Amsterdamse vakbeweging behandelt.

Uit: Folia Civitatis.